ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ , ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΟ PROJECT

ΜΑΡΙΝΟΥ ΜΑΡΙΑ

«Αυτο-αναφορές καθηγητών της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης σχετικά με τη μουσική διδασκαλία – Συλλογή και ανάλυση δεδομένων»

«Self-reports by teachers in higher musical education concerning the effectiveness of musical instruction – Data collection and analysis»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΣΤΑΜΟΥ ΛΗΔΑ

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2017

Εισαγωγή

Το πτυχιακό αυτό πρότζεκτ φέρει τον τίτλο «Αυτο-αναφορές καθηγητών της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης σχετικά με τη μουσική διδασκαλία – Συλλογή και ανάλυση δεδομένων», «Self-reports by teachers in higher musical education concerning the effectiveness of musical instruction – Data collection and analysis».

Το πρότζεκτ που παρουσιάζεται στην παρούσα εργασία αποτελεί μέρος μίας ευρύτερης έρευνας, στόχος της οποίας είναι η διερεύνηση των απόψεων, των πιστεύω αλλά και των προσωπικών εμπειριών δασκάλων καθηγητών μουσικής εκπαίδευσης σε διάφορα πλαίσια και βαθμίδες εκπαίδευσης. Το συγκεκριμένο πρότζεκτ διερεύνησε τις απόψεις και εμπειρίες καθηγητών μουσικής στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση της χώρας, δηλαδή σε πανεπιστημιακά μουσικά τμήματα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με ερωτηματολόγιο ανοιχτού τύπου, στην ανάλυση του οποίου ακολουθήθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης.

Κατά την ερευνητική διαδικασία, κλήθηκαν οι καθηγητές που διδάσκουν σε μουσικά Πανεπιστήμια της Ελλάδας να απαντήσουν στο προαναφερθέν ερωτηματολόγιο, ανακαλώντας προσωπικές εμπειρίες διδασκαλίας, είτε από την εποχή που οι ίδιοι ήταν μαθητές είτε από τη διδακτική τους πορεία στη συνέχεια. Απώτερος στόχος της έρευνας, και συνεπώς του πτυχιακού πρότζεκτ, ήταν να φωτιστούν οι πτυχές της μαθητικής ή διδακτικής πορείας των ατόμων που εμπλέκονται στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση, πτυχές που ίσως έπαιξαν ρόλο στην ταυτότητα τους ως άτομα και ως δάσκαλοι σήμερα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Αρχικά, εντοπίστηκε το δείγμα της έρευνας, το όποιο αποτελείται από

τους καθηγητές των πανεπιστημίων που διδάσκουν σε μουσικά τμήματα στην Ελλάδα. Τα πανεπιστήμια αυτά είναι τα εξής :

- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Μουσικών Σπουδών
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών
- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών
- ΤΕΙ Ηπείρου, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής

Εντοπίστηκαν τα στοιχεία επικοινωνίας των διδασκόντων στις διάφορες ιστοσελίδες των Σχολών με σκοπό να τους αποσταλούν ηλεκτρονικά τα ερωτηματολόγια.
Πρόκειται για 105 καθηγητές στο σύνολο, (30 στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 22 στο ΑΠΘ, 18 στο ΕΚΠΑ, 28 στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, και 7 στο ΤΕΙ Ηπείρου).
Μια πρώτη ηλεκτρονική αποστολή του ερευνητικού ερωτηματολογίου έγινε το Νοέμβριο του 2016, την περίοδο που ξεκίνησε το πρότζεκτ. Η επιστροφή δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητική, αφού τα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν ήταν μόλις τα 5, ενώ παράλληλα στάλθηκαν 2 σχολιαστικές επιστολές, χωρίς, ωστόσο, να συμπληρωθούν τα ερωτηματολόγια. Μια δεύτερη προσπάθεια ένα μήνα μετά, τον Δεκέμβριο του 2016, απεδείχθη πιο γόνιμη, καθώς επέστρεψαν συμπληρωμένα 13 ακόμη ερωτηματολόγια. Με μια τελική αποστολή του υλικού το Μάρτιο του 2017, συμπληρώθηκε ο αριθμός των 21 ερωτηματολογίων, ώστε να ολοκληρωθεί η διαδικασία συλλογής των στοιχείων της έρευνας και να ακολουθήσει η επεξεργασία και ανάλυση του υλικού .
Συγκεκριμένα:
Από το ΠΑΜΑΚ επιστράφηκαν 7 ερωτηματολόγια (5 άνδρες, 2 γυναίκες)
Από το ΑΠΘ 5 ερωτηματολόγια (4 άνδρες, 1 γυναίκα)
Από το ΕΚΠΑ 1 ερωτηματολόγιο και 1 σχολιαστική επιστολή (2 άνδρες)
Από το Ιόνιο 7 ερωτηματολόγια και 1 επιστολή (3 άνδρες, 5 γυναίκες)

Από το ΤΕΙ Ηπείρου 1 ερωτηματολόγιο (1 άνδρας)

Το ερωτηματολόγιο (*Ερωτηματολόγιο Μουσικής Διδασκαλίας*, Στάμου 2009) περιελάμβανε 11 ερωτήσεις, εκ των οποίων οι 5 ήταν κλειστού τύπου, και οι υπόλοιπες 6 ανοιχτού (βλέπε Παράρτημα 1)

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ, ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ, ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

Κλειστές ερωτήσεις ερωτηματολογίου

Αφού συγκεντρώθηκαν τα στοιχεία της έρευνας και μελετήθηκαν προσεκτικά, ξεκίνησε η καταχώρηση των απαντήσεων των κλειστών ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Φυσικά, για τη διευκόλυνση της προκειμένης καταχώρησης, προηγήθηκε κωδικοποίηση των απαντήσεων. Η καταχώρηση των κλειστών ερωτήσεων έγινε σε πίνακα με τις εξής 7 στήλες:
ΣΤΗΛΗ Α**:** Αύξων αριθμός_
ΣΤΗΛΗ Β: Φύλο
ΣΤΗΛΗ C: Διάρκεια Εκπαιδευτικής Εμπειρίας
ΣΤΗΛΗ D: Ηλικία
ΣΤΗΛΗ Ε: Ώρες ενασχόλησης με τη μουσική διδασκαλία ανά βδομάδα
ΣΤΗΛΗ F: Είδος μουσικής που διδάσκεται
ΣΤΗΛΗ G: Εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία διδάσκει ο ερωτώμενος

Συγκεκριμένα, η κωδικοποίηση των απαντήσεων των ερωτηθέντων στις κλειστές ερωτήσεις, έγινε όπως περιγράφεται

Α: Αρχικά, κάθε ερωτηματολόγιο αριθμήθηκε κατά αύξοντα αριθμό από το 1 έως το 21.

B: Το φύλο κωδικοποιήθηκε ως εξής:

1	Άνδρας
2	Γυναίκα

Ερώτηση 1
Διδάσκετε μουσική; Αν ναι, πόσον καιρό (μήνες, χρόνια) διδάσκετε;

C: Στη συγκεκριμένη στήλη σημειώνονται τα χρόνια εμπειρίας του διδάσκοντα, με τον αριθμό των ετών εμπειρίας που δηλώνει ο εκάστοτε ερωτώμενος στην απάντησή του.

Ερώτηση 2
Ποιο είναι το ηλικιακό εύρος των μαθητών που διδάσκετε;

D: Στη στήλη «Ηλικία» αναφέρονται οι ηλικίες των μαθητών στους οποίους διδάσκει ο ερωτώμενος. Παρουσιάστηκε η παρακάτω διαφοροποίηση στις απαντήσεις των διδασκόντων: υπάρχουν αυτοί που διδάσκουν σε όλες τις ηλικίες, από παιδιά έως και ενήλικες, και υπάρχουν και καθηγητές που διδάσκουν μόνο στο πλαίσιο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, συνεπώς σε ηλικίες φοιτητών (νεαρούς ενήλικες). Χρησιμοποιήθηκαν οι μεταβλητές:

1	Παιδιά και φοιτητές
2	Φοιτητές

Ερώτηση 3
Πόσες ώρες τη μέρα / μέρες τη βδομάδα διδάσκετε;

E: Στη στήλη όπου αναγράφεται ο τίτλος «Ώρες» σημειώνεται ο αριθμός των ωρών ανά βδομάδα τις οποίες αφιερώνει ο ερωτώμενος στη μουσική διδασκαλία.

Ερώτηση4
Τι είδος μουσικής διδάσκετε;

F: Καθώς εμφανίστηκαν διάφορα μουσικά είδη ή αντικείμενα,, αυτά κατηγοριοποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν με τον παρακάτω τρόπο:

1	Κλασική μουσική
2	Παραδοσιακή μουσική
3	Σύγχρονη μουσική
4	Φωνητική μουσική
5	Βυζαντινή μουσική
6	Θεωρητικά μαθήματα

Ερώτηση 5
Πού διδάσκετε;

G: Η στήλη με την ονομασία «Πού» εμφανίζει την εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία διδάσκει ο ερωτώμενος και εφόσον διαπιστώθηκε ότι κάποιοι διδάσκουν και στον ιδιωτικό τομέα, χωρίστηκαν οι εξής κατηγορίες με την παρακάτω κωδικοποίηση:

1	Τριτοβάθμια εκπαίδευση
2	Τριτοβάθμια εκπαίδευση και ιδιωτικός τομέας
3	Από πρωτοβάθμια έως τριτοβάθμια εκπαίδευση και ιδιωτικός τομέας

Οι κλειστές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου με τις άνωθεν κωδικοποιημένες κατηγορίες απαντήσεων καταχωρήθηκαν ως δεδομένα χρησιμοποιώντας την εφαρμογή υπολογιστικών φύλλων excel. Παρακάτω φαίνεται στον Πίνακα 1 η καταχώρηση των δεδομένων κατά αύξοντα αριθμό (βλ. στήλη Α) ενώ κάθε γραμμή περιέχει τις κωδικοποιημένες απαντήσεις καθενός από τους ερωτώμενους.

[Πίνακας 1]

Α.Α	ΦΥΛΟ	ΕΜΠΕΙΡΙΑ	ΗΛΙΚΙΕΣ	ΩΡΕΣ	ΕΙΔΟΣ	ΠΟΥ
1	1	30	2	30	3	1

2	1	10	1	10	2	2
3	1	15	1	25	2	2
4	1	29	2	20	1	1
5	1	32	2	5	2	2
6	2	25	1	35	1	3
7	2	31	1	20	4	3
8	1	25	1	20	5	2
9	1	30	2	10	3	1
10	1	23	2	9	6	1
11	1	40	1	12	3	1
12	2		2	12	6	1
13	2	20	2	10	6	1
14	2	40	1	10	1	1
15	2	15	2	8	6	1
16	2	19	2	18	4	1
17	2	9	2	9	1	1
18	1	22	1	16	6	1
19	1		2	10	6	1
20	1	30	2	9	1	1
21	1	23	1	35	2	2

Μέσω του παραπάνω πίνακα παρουσιάζονται οι συμμετέχοντες του ερευνητικού πρότζεκτ και τα ζητούμενα χαρακτηριστικά τους.

Ευρήματα

Από τους 21 συμμετέχοντες, οι 13 είναι άνδρες και οι 8 γυναίκες. Από όλους αυτούς, 2 δεν αναφέρουν τα χρόνια εμπειρίας τους στη μουσική διδασκαλία, ωστόσο για τους υπόλοιπους προκύπτει ότι:

- 5 άτομα έχουν εμπειρία κάτω από 20 χρόνια (συγκεκριμένα από 9 έως 19)
- 10 άτομα έχουν εμπειρία από 20 έως 30 έτη,
- 4 άτομα έχουν εμπειρία στη μουσική διδασκαλία πάνω από 30 έτη (από 30 ως 40).

Σχετικά με το ηλικιακό εύρος των διδασκόμενων τους οποίους διδάσκουν τα άτομα του δείγματος, φαίνεται ότι επικρατεί μια σχετική ισορροπία,

καθώς 9 από τους 21 καθηγητές διδάσκουν σε όλες τις ηλικίες (από παιδιά έως φοιτητές αλλά και άλλους ενήλικες εκτός των φοιτητών) και 12 από τους 21 μόνο σε φοιτητές, δηλαδή μόνο στο πλαίσιο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Οι ώρες που αφιερώνουν οι ερωτώμενοι στη διδασκαλία ποικίλουν.
10 από τους 21 διδάσκουν τη βδομάδα μέχρι και 10 ώρες,
7 από τους 21 από 10 έως 20 ώρες,
2 από τους 21 διδάσκουν από 20 μέχρι και 30 ώρες, ενώ
2 από τους 21 αφιερώνουν πάνω από 30 ώρες (συγκεκριμένα σε 2 περιπτώσεις αναφέρονται 35 ώρες μουσικής διδασκαλίας τη βδομάδα).

Ως προς το είδος μουσικής που διδάσκουν,
6 καθηγητές διδάσκουν θεωρητικά μαθήματα
5 καθηγητές εκτέλεση κλασικής μουσικής
4 διδάσκουν εκτέλεση παραδοσιακή μουσική
3 διδάσκουν εκτέλεση και σύνθεση σύγχρονης μουσικής
2 εκτέλεση φωνητικής μουσικής (χορωδία, μονωδία)

Φαίνεται, επιπλέον, ότι η πλειοψηφία των διδασκόντων, 14/21 για την ακρίβεια, διδάσκει μόνο στη μία εκπαιδευτική βαθμίδα, (Τριτοβάθμια), 5 από τους ερωτώμενους εργάζονται και στην Τριτοβάθμια και στον ιδιωτικό τομέα (ωδεία, εργαστήρια κτλ), ενώ υπήρξαν 2 περιπτώσεις καθηγητών που εργάζονται σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (από Πρωτοβάθμια έως Τριτοβάθμια) και επιπρόσθετα σε ιδιωτικούς φορείς.

Ανοιχτές ερωτήσεις ερωτηματολογίου

Όσον αφορά τα ανοιχτά ερωτήματα του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις 6 έως 11), η επεξεργασία τους έγινε μέσα από την πρακτική της θεματικής ανάλυσης δεδομένων. Κατά τη θεματική ανάλυση, ένας ερευνητής οφείλει να μελετήσει λεπτομερειακά το υλικό που έχει συγκεντρώσει και,

στη συνέχεια, να εντοπίσει τα θέματα που αναδύονται από τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Τα θέματα που αναδύονται, στη συνέχεια κατηγοριοποιούνται έτσι ώστε οι κατηγορίες που προκύπτουν να είναι εξαντλητικές και αποκλειστικές. Τα στοιχεία από την κατηγοριοποίηση αυτή αποτελούν τα ευρήματα από τα οποία ο ερευνητής καλείται, όπως και στην περίπτωση των απαντήσεων των κλειστών ερωτήσεων, να εξάγει τα συμπεράσματά του.

Στην περίπτωση των στοιχείων του παρόντος πρότζεκτ, μελετήθηκαν τα ερωτήματα 6 έως 11 με τις απαντήσεις τους από όλους τους συμμετέχοντες και έπειτα, ανά ερώτηση, μελετήθηκαν οι απαντήσεις κάθε ενός ερωτώμενου ξεχωριστά. Με αυτόν τον τρόπο, για κάθε μία ερώτηση προέκυψαν 21 απαντήσεις-απόψεις. Προχωρώντας στη θεματική ανάλυση και επεξεργασία κάθε ερώτησης, εντοπίστηκαν τα κοινά σημεία στις απαντήσεις και τα θέματα που αναδείχθηκαν ως περισσότερο σημαντικά. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της θεματικής επεξεργασίας ανά ερώτηση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6
Τι χαρακτηρίζει, κατά τη δική σας προσωπική γνώμη, τον καλό δάσκαλο;

Μελετώντας τις 21 απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα, διαπιστώθηκε ότι, κατά την κρίση των συμμετεχόντων, διακρίνονται οι εξής 5 παράγοντες που χαρακτηρίζουν ένα καλό δάσκαλο:

1) Ο γνωστικός τομέας

Ο οποίος περιλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες:

- Γνώση αντικειμένου
- Γνώση διδακτικών μεθόδων
- Διαρκής ενημέρωση του διδάσκοντα σχετικά με τις εξελίξεις στο γνωστικό του αντικείμενο

2) Η μεταδοτικότητα

3) Τα ατομικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του διδάσκοντα

4) Η πρόκληση έμπνευσης στους μαθητές

5) Η ενθάρρυνση για αυτενέργεια.

Ο κάθε ερωτώμενος ανέπτυξε την απάντησή του σε κείμενο (κατά τον συνήθη τρόπο απάντησης σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου). Οι ερωτώμενοι συχνά ανέφεραν περισσότερα του ενός από τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Για κάθε μία από τις κατηγορίες που προέκυψαν, συνάγονται τα εξής (αναλυτικά φαίνεται η απεικόνιση των απαντήσεων της ερώτησης 6 στην εικόνα 1) :

- ***67%*** των ερωτηθέντων αναφέρουν την σημαντικότητα του γνωστικού τομέα από την πλευρά του δασκάλου, αγγίζοντας μέσω των απαντήσεων τους οποιαδήποτε υποκατηγορία από τις 3 που προαναφέρθηκαν.
- ***71%*** τονίζουν τη μεταδοτικότητα ως στοιχείο ενός καλού διδάσκοντα
- ***71%*** αναφέρονται στα ατομικά χαρακτηριστικά
- ***19%*** κάνουν λόγο για την πρόκληση έμπνευσης σαν στοιχείο καλής διδασκαλίας
- ***14%*** πιστεύει πως ένας καλός δάσκαλος οφείλει να ενθαρρύνει την αυτενέργεια στους φοιτητές του.

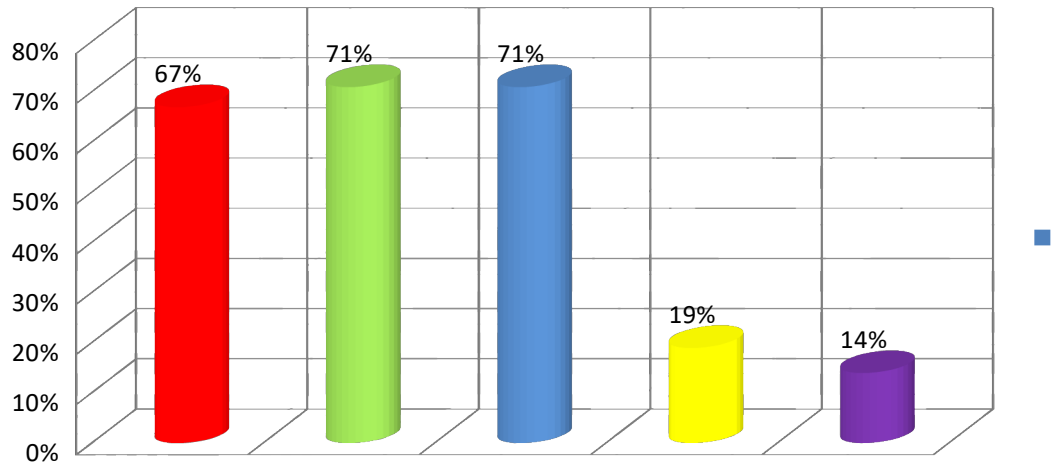

Εικόνα 1

ΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

14 από τους 21 που ανέπτυξαν στην απάντησή τους το συγκεκριμένο θέμα, είτε αναφερόμενοι σε κάποια από τις υποκατηγορίες, είτε σε περισσότερες από μία ή, ίσως και στις τρεις,

52% θεωρεί σημαντικό για ένα δάσκαλο να γνωρίζει το αντικείμενό του
33% πιστεύει ότι απαιτείται η γνώση παιδαγωγικών μεθόδων
14% αναφέρει τη σημαντικότητα διαρκούς ενημέρωσης σχετικά με την επιστήμη του (βλ. εικόνα 1.1)

Συνδυαστικά, άλλα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων, είναι ότι
5% φαίνεται να θεωρεί αποκλειστικά και μόνο τη γνώση του αντικειμένου διδασκαλίας ως σημαντικό παράγοντα κατά τη διδασκαλία, χωρίς το συνδυασμό κανενός άλλου παράγοντα / χαρακτηριστικού,
29% των ερωτηθέντων φαίνεται να θεωρεί ότι αρκεί η γνώση του αντικειμένου για μία επαρκή διδασκαλία χωρίς τη γνώση διδακτικών μεθόδων ή μια συνεχή ενημέρωση με την επιστήμη την οποία διδάσκει, καθώς αναφέρουν μόνο αυτήν την υποκατηγορία στην απάντησή τους, ενώ παράλληλα 24% του συνόλου των διδασκόντων θεωρεί ως σημαντικό για την καλή διδασκαλία τον συνδυασμό γνώσης αντικειμένου και διδακτικών μεθόδων.

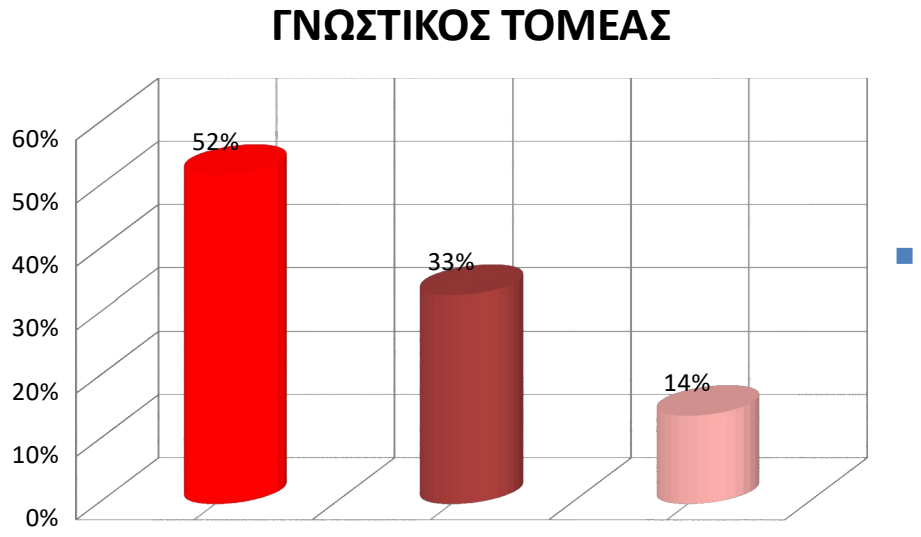

Εικόνα 1.1

ΜΕΤΑΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ

15 από τους 21 ερωτηθέντες θεωρούν τη μεταδοτικότητα ως στοιχείο καλής διδασκαλίας. Αυτό είναι ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων (71%) και αν παρατηρηθούν πιο αναλυτικά οι απαντήσεις τους (βλ. εικόνα 1.2), διαπιστώνεται ότι ένα 38% θεωρεί ότι πρέπει η μεταδοτικότητα να συνδυάζεται με τη γνώση του αντικειμένου, το 24% των διδασκόντων βρίσκει αποτελεσματικό για μία καλή διδασκαλία το συνδυασμό μεταδοτικότητας και γνώσης διδακτικών μεθόδων, ενώ αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό της τάξης του 52% των καθηγητών, που συνδέει τη μεταδοτικότητα με προσωπικά χαρακτηριστικά του δασκάλου.

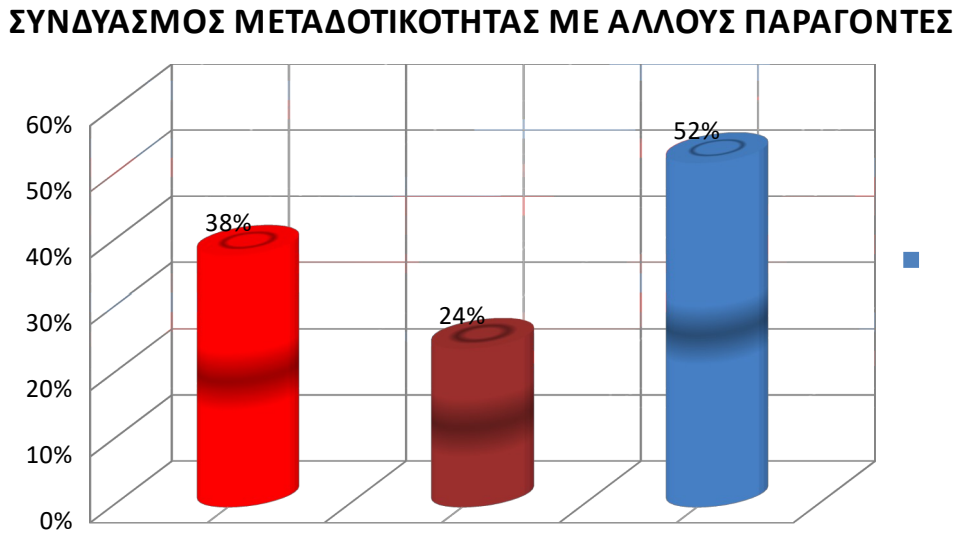

Εικόνα 1.2

ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ – ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Σε ισοψηφία με τη μεταδοτικότητα έρχεται η σημαντικότητα των ατομικών προσωπικών χαρακτηριστικών του δασκάλου.
Οι 15 από τους 21 από τους ερωτηθέντες (71%) αναφέρονται σε αυτά. Άλλα συμπεράσματα στα οποία οδήγησε η σύγκριση των απαντήσεων σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα (φαίνονται αναλυτικά στην εικόνα 1.3) είναι ότι στο 29% των απαντήσεων στην ερώτηση 6 παρουσιάστηκε το τρίπτυχο «γνώση αντικειμένου ή/και μεθόδων διδασκαλίας – μεταδοτικότητα – ατομικά χαρακτηριστικά», και στο 38% τονίζεται η βαρύτητα των ατομικών χαρακτηριστικών του δασκάλου, σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες/χαρακτηριστικά.

Σαν ατομικά χαρακτηριστικά αναφέρθηκαν, κατ' επανάληψη, η επιμονή και υπομονή, η συνέπεια, ο σεβασμός τόσο στον μαθητευόμενο όσο και στο αντικείμενο, η ευαισθησία, η αφοσίωση και φυσικά η αγάπη.

Εικόνα 1.3

ΠΗΓΗ ΕΜΠΝΕΥΣΗΣ

4 από τους 21 καθηγητές (19%) αναφέρουν πόσο σημαντικό είναι για ένα δάσκαλο μουσικής να προκαλεί έμπνευση στους μαθητές του (βλ. εικόνα 1 στη σελ. 10), ενώ από αυτούς ένας πιστεύει ότι και μόνο το να αποτελεί κάποιος πηγή έμπνευσης είναι αρκετό για να θεωρείται καλός δάσκαλος.

ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ

Το 14% των απαντήσεων περιλαμβάνει σαν χαρακτηριστικό καλού διδάσκοντα και την ενθάρρυνση της αυτενέργειας, της δημιουργίας ενός διαδραστικού περιβάλλοντος κατά τη διδασκαλία (σελ. 10, εικόνα 1). Όσοι αναφέρουν αυτό το χαρακτηριστικό, δεν παραλείπουν στην απάντησή τους και τις υπόλοιπες κατηγορίες/χαρακτηριστικά που εντοπίστηκαν κατά την ανάλυση, και μάλιστα, τα παραθέτουν όλα ως εξίσου σημαντικά.

Εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες χαρακτηριστικών, εμφανίστηκε στο 1/3 (33%) των απαντήσεων ένα θέμα που αξίζει να αναφερθεί. Πρόκειται για το θέμα «πρόβλημα – λύση» (βλ. εικόνα 1.4).
Το θέμα αυτό απαρτίζεται από δύο σκέλη: το πρώτο αφορά μία ευαισθητοποιημένη στάση απέναντι στις ανάγκες του εκάστοτε μαθητή, τον εντοπισμό τυχόν προβλημάτων. Το δεύτερο, αφορά στην προσπάθεια για τη λύση των προβλημάτων αυτών.

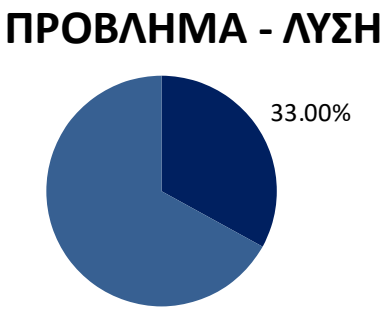

Εικόνα 1.4

ΕΡΩΤΗΣΗ 7
Ποιο πιστεύετε ότι είναι το πιο δυνατό σας σημείο ως δάσκαλος;

Η κατηγοριοποίηση των απαντήσεων στη συγκεκριμένη ερώτηση εμφανώς θυμίζει αυτήν που προηγήθηκε, για την ερώτηση 6. Απαντούν, λοιπόν, οι διδάσκοντες και αποκαλύπτουν το δυνατό τους σημείο στη διδασκαλία:

- 33% Γνώση Αντικειμένου
- 24% Μέθοδος διδασκαλίας
- 10% Συνεχής ενημέρωση για τις σχετικές με το αντικείμενό τους εξελίξεις στον επιστημονικό κόσμο.
  (Αθροιστικά, το 67% των συμμετεχόντων εκτιμά ότι ένα από τα δυνατά του σημεία στη διδασκαλία αφορά το γνωστικό κομμάτι,

συνυπολογίζοντας τις τρεις υποκατηγορίες που υποδιαιρέθηκαν προηγουμένως).

- 24% Μεταδοτικότητα
- 52% Ατομικά χαρακτηριστικά (στοιχεία της προσωπικότητάς τους)
- 5% Πηγή έμπνευσης
- 10% Ενθάρρυνση αυτενέργειας
- 5% Συνεχής προσπάθεια για αυτοβελτίωση

Παρακάτω στην εικόνα 2, φαίνεται η απεικόνιση των απαντήσεων της ερώτησης 7:

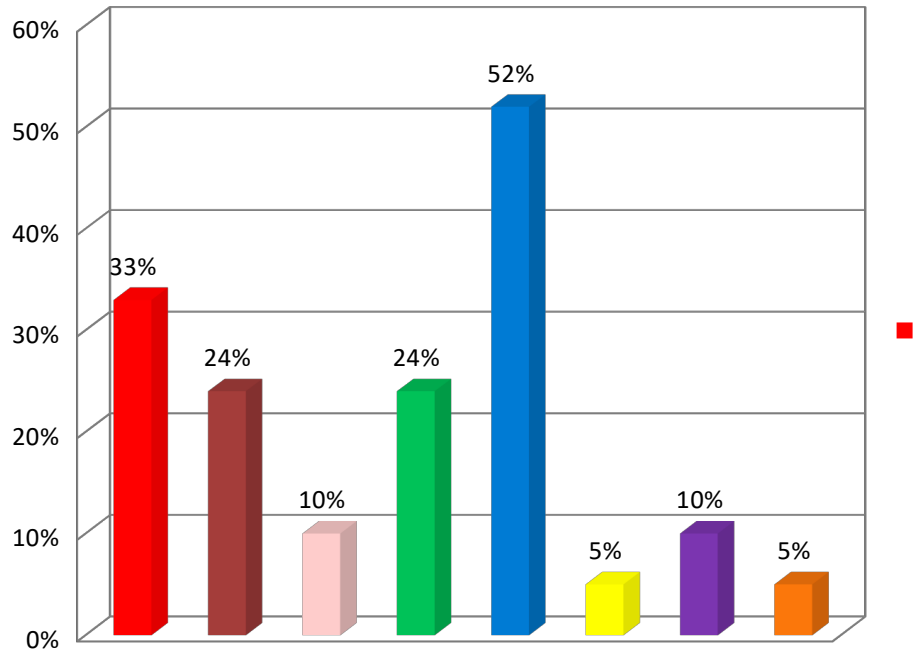

Εικόνα 2

Ο λόγος που φαίνονται να ταιριάζουν τα ποσοστά με αυτά των προηγούμενων ευρημάτων είναι ότι σχεδόν οι μισοί ερωτηθέντες (ένα ποσοστό κοντά στο 43%) απαντούν στις δύο ερωτήσεις με τον ίδιο τρόπο. Τα χαρακτηριστικά, δηλαδή, που κατά τη γνώμη τους, συνθέτουν ένα καλό δάσκαλο, τα έχουν κατακτήσει και αποτελούν δυνατό σημείο στη διδασκαλία τους.

Όσον αφορά το προαναφερθέν "θέμα" ΠΡΟΒΛΗΜΑ-ΛΥΣΗ , αναφέρεται από το 29% των διδασκόντων που θεωρεί πως χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να εντοπίζει το πρόβλημα στους διδασκόμενούς του και να βοηθά στη λύση του.

Αυτό που παρουσιάζει ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο της έρευνας, είναι ότι για πρώτη φορά τίθεται επί τάπητος το θέμα της ***σχέσης διδάσκοντα-διδασκόμενου :***
Το 19% των καθηγητών εκτιμούν ότι σημαντικό μέρος των θετικών αποτελεσμάτων της διδασκαλίας τους είναι αποτέλεσμα της καλής σχέσης που έχουν με τον μαθητή, και οφείλεται στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος ευχάριστου, ακόμη και φιλικού, κατάλληλου για την μαθησιακή διαδικασία, ενώ παράλληλα, τονίζουν τη σημασία χαρακτηριστικών όπως η ευαισθησία, η αφοσίωση κι ο σεβασμός απέναντι στον μαθητή/φοιτητή.

Συνδυάζοντας τα παραπάνω πορίσματα, δηλαδή το 29% που θεωρεί δυνατό σημείο διδασκαλίας την ικανότητα εντοπισμού προβλήματος και προσπάθειας για λύση, μαζί με το 19% που αναφέρει την ποιότητα της σχέσης με τον μαθητή ως το δυνατό τους σημείο (βλ. παρακάτω, εικόνα 2.1), προκύπτει ένα ποσοστό της τάξης του 48%, που εστιάζουν στον διδασκόμενο και επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους σε αυτόν, θεωρώντας πως κάτι τέτοιο συμβάλλει σημαντικά σε θετικά αποτελέσματα στη διδασκαλία.

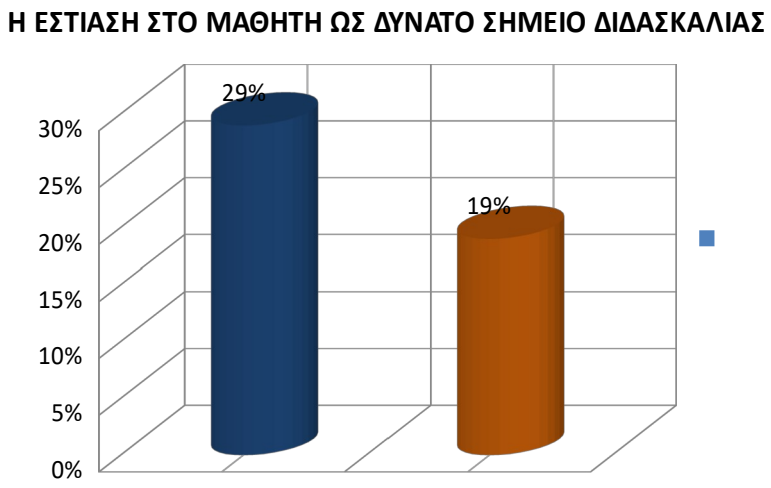

Εικόνα 2.1

Συγκριτικά, αναλύοντας τις δύο ερωτήσεις, 6 και 7, προκύπτει η παρακάτω ενδιαφέρουσα διαπίστωση.
Στην ερώτηση 6 οι συμμετέχοντες διδάσκοντες αναδεικνύουν ως στοιχεία ενός καλού δασκάλου αυτά που αφορούν τις γνώσεις του διδάσκοντα, τη μεταδοτικότητά του και χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του. Μάλιστα, αυτοί οι τρεις παράγοντες που αναδύθηκαν από τις απαντήσεις τους, σχεδόν συμψηφίζονται όσον αφορά τη σημασία τους, καθώς αναφέρονται από το 67% , το 71% και το 71% των ερωτηθέντων αντίστοιχα.
Από την ερώτηση 7 φαίνεται ότι οι συμμετέχοντες διδάσκοντες αποκαλύπτοντας τα δυνατά σημεία της διδασκαλίας τους, δεν επικεντρώνονται μόνο σε ό,τι έχει σχέση με το γνωστικό κομμάτι μίας διδασκαλίας, όπως το να γνωρίζει κάποιος καλά το αντικείμενό του, να έχει μεταδοτικότητα ή επαρκή γνώση διδακτικών μεθόδων. Σε αυτήν την ερώτηση εκδηλώθηκε μία ανθρωποκεντρική πτυχή της διδασκαλίας, αυτή των ανθρώπινων σχέσεων μεταξύ όσων εμπλέκονται στη διδακτική διαδικασία. Η βαρύτητα αυτή φαίνεται ξεκάθαρα, καθώς οι 86% των καθηγητών, το μεγαλύτερο ποσοστό «συμφωνίας απόψεων» που εμφανίστηκε στην έρευνα, όταν κλήθηκαν να μοιραστούν το δυνατό σημείο στη διδασκαλία τους ανέφεραν στοιχεία που φανερώνουν μια ανθρωποκεντρική αντιμετώπιση, μια εξατομικευμένη εστίαση της

διδασκαλίας, απόλυτα αφοσιωμένη στο μαθητή. Αυτό το ποσοστό περιλαμβάνει όσους ανέφεραν ξεκάθαρα στην απάντησή τους τη σημασία σχέσης μαθητή-δασκάλου, όσους έχουν την ικανότητα να αξιολογούν σωστά την κατάσταση του μαθητή και να βοηθούν στη βελτίωσή του (ΠΡΟΒΛΗΜΑ-ΛΥΣΗ), και όσους στην απάντησή τους τόνισαν χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους που συνάδουν με την ανθρωποκεντρική προσέγγιση διδακτικής μεθόδου. Σαφώς και αναφέρθηκαν κάποια πρακτικά ζητήματα, όπως τρόποι διδασκαλίας ή γενικά πληροφορίες σχετικές με το επιστημονικό κομμάτι της διδασκαλίας, ωστόσο η βάση δίνεται στον ανθρώπινο παράγοντα, και μάλιστα με διαφορά σε σχέση με τις υπόλοιπες αναφορές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8
Τι θα θέλατε να κάνετε καλύτερα ως δάσκαλος / τι θα θέλατε να βελτιώσετε στον εαυτό σας;

Μελετώντας τις απαντήσεις των 21 ερωτηθέντων της παραπάνω ερώτησης, παρουσιάστηκαν τα παρακάτω ως προτάσεις – θέματα βελτίωσης από την πλευρά των διδασκόντων:

- Οι ανθρώπινες σχέσεις και η εστίαση στο μαθητή
- Ο τρόπος διεξαγωγής της διδασκαλίας
- Η έννοια του χρόνου
- Η ενημέρωση για την επιστήμη και η διεύρυνση γνώσεων
- Το ΠΡΟΒΛΗΜΑ-ΛΥΣΗ

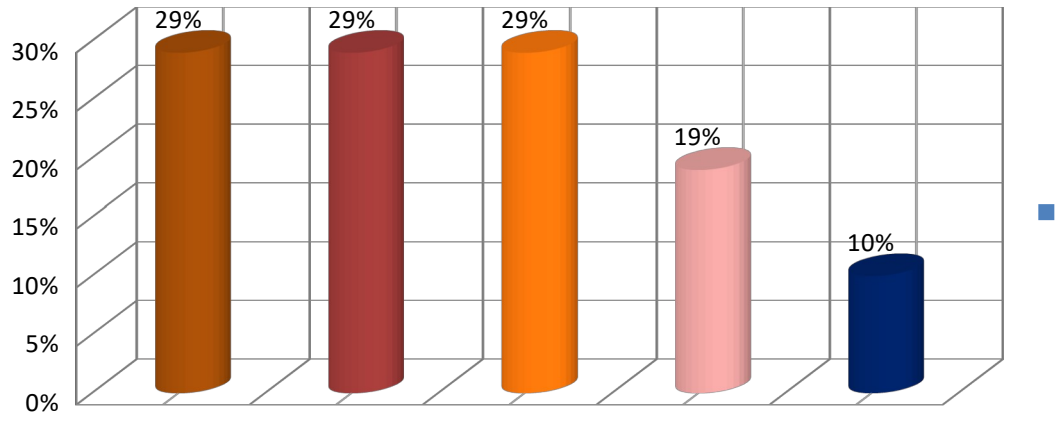

Εικόνα 3

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι τα τρία πρώτα θέματα αναδείχθηκαν στο ίδιο ποσοστό απαντήσεων, όπως φαίνεται και παραπάνω στην εικόνα 3.

Πιο συγκεκριμένα, στο 29% των απαντήσεων εντοπίστηκε η επιθυμία των διδασκόντων να βελτιώσουν στον εαυτό τους ζητήματα που αφορούν τη *σχέση με τους φοιτητές* τους. Μάλιστα, αυτό δεν αναφέρθηκε μόνο απο αυτούς που στην ερώτηση 7 δεν είχαν τονίσει ως δυνατό τους σημείο τη σχέση μαθητή-δασκάλου, αλλά και από άλλους.

Το ποσοστό αυτό περιλαμβάνει αναφορές για όλες τις πιθανές πτυχές των χαρακτηριστικών προς βελτίωση που αναφέρθηκαν από τους διδασκόμενους, που αντανακλούν το ζήτημα *σχέση μαθητή-δασκάλου*. Οι πτυχές αυτές αφορούσαν ένα ευρύ φάσμα, από το να θυμούνται τα ονόματά τους, μέχρι το πώς επιδρούν στους μαθητές τους όσον αφορά την έμπνευση και την αγάπη για τη μουσική, και από το να αναπτύξουν οι ίδιοι ιδιότητες της δικής τους ψυχοσύνθεσης με σκοπό μία πιο λειτουργική "συνεννόηση" με τους φοιτητές έως τη διάθεσή τους να δημιουργήσουν με το έργο τους νέες προοπτικές για τους μαθητές τους, τους νέους εν δυνάμει επαγγελματίες του χώρου).

Ένα ίδιο ποσοστό του συνόλου των διδασκόντων (29%) θα ήθελε να βελτιώσει θέματα που αγγίζουν τον τρόπο διεξαγωγής της διδασκαλίας, είτε αυτό σημαίνει την ενσωμάτωση νέων μεθόδων στον κορμό της ήδη υπάρχουσας διδακτικής πρακτικής είτε μία πιο άμεση μεταδοτικότητα. Μάλιστα, κάποιες περιπτώσεις δεν διστάζουν να αναφέρουν πολύ

συγκεκριμένα χαρακτηριστικά προς βελτίωση, που θεωρούν ότι μέσω αυτών θα πετύχουν μία πιο αποτελεσματική διδασκαλία (όπως παραδείγματος χάριν η αυστηρότητα, ή το λέγειν και η άρθρωση) .

Προφανώς, η έννοια του χρόνου και η διαχείρισή του αποτελεί πρόβλημα για σημαντικό μέρος των διδασκόντων, αφού και πάλι το ίδιο ποσοστό, 29% του συνόλου τους, συμπεριλαμβάνει στην απάντησή του την έννοια του χρόνου, ή μάλλον την έλλειψη αυτού! Το ποσοστό αυτό των διδασκόντων θα επιθυμούσε καλύτερη διαχείριση του χρόνου του στην καθημερινότητά του, ώστε να καταφέρει να δημιουργήσει χώρο για περισσότερη μελέτη, τόσο για προσωπική βελτίωση καθώς οι συμμετέχοντες είναι ίδιοι επαγγελματίες του καλλιτεχνικού χώρου, όσο και για μία καλύτερη δυνατή προετοιμασία του παραδοτέου μαθήματος.

Τέλος, σε μικρότερα ποσοστά, τίθενται τα εξής ζητήματα:
Το 19% των καθηγητών θεωρεί ότι χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση και επαφή με τη σύγχρονη πραγματικότητα της επιστήμης του, ίσως και περισσότερη μελέτη πάνω σε αυτήν.
Σε ένα ποσοστό 10% των απαντήσεων επιστρέφει το μοτίβο ΠΡΟΒΛΗΜΑ –ΛΥΣΗ που παρατηρήθηκε προηγουμένως. Το ποσοστό αυτό των δασκάλων επιθυμεί να βελτιωθεί στη συγκεκριμένη ικανότητα/ ιδιότητα.

Υπήρξαν και κάποιες απαντήσεις (10% των απαντήσεων) που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ασαφείς ή γενικόλογες, αφού δεν υπάρχει αναφορά συγκεκριμένων ιδιοτήτων του δασκάλου προς βελτίωση για καλύτερη διδασκαλία. Ωστόσο, και σε αυτές τις περιπτώσεις τονίστηκε η βαρύτητα που δίνουν οι διδάσκοντες στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας τους και γενικώς η σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζουν το έργο τους.

Ερώτηση 9
Περιγράψτε μία στιγμή δικής σας διδασκαλίας που θυμάστε ως ιδιαίτερα ικανοποιητική. Τι κάνατε και πώς νιώθατε;

Ερώτηση 10
Τι έκαναν οι μαθητές; Ποιο ήταν το μουσικό αντικείμενο / περιεχόμενο; Γιατί νομίζετε ότι θυμάστε ακόμα αυτή τη στιγμή;

Οι δύο ερωτήσεις αλληλοσυμπληρώνονται, η μία αποτελεί συνέχεια της άλλης, καθώς, αφού αναφερθεί η στιγμή της διδασκαλίας που έχει μείνει στη μνήμη του διδάσκοντα ως ικανοποιητική, ζητείται από τους συμμετέχοντες να εξηγήσουν τι έγινε από την πλευρά τους και τι συνέβη και από την πλευρά των διδασκόμενων τη δεδομένη στιγμή. Οπότε, οι δύο ερωτήσεις αναλύθηκαν συνδυαστικά, και τα αποτελέσματα παρακάτω προέκυψαν από εξονυχιστική μελέτη και των δύο ερωτήσεων ταυτόχρονα.

Ενδιαφέρουσες ήταν οι απαντήσεις των διδασκόντων και στις παραπάνω ερωτήσεις, καθώς προκύπτουν ποικίλα θέματα προς συζήτησιν. Να τονιστεί στο σημείο αυτό, ωστόσο, πως ενώ ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να μοιραστούν κάποιο συγκεκριμένο περιστατικό, δεν απάντησαν όλοι περιγράφοντας μια μεμονωμένη στιγμή. Μεγάλο ποσοστό των καθηγητών απάντησαν πιο γενικόλογα χωρίς να αναφερθούν σε συγκεκριμένα περιστατικά.
Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι παρατηρήθηκε μία “ένσταση” από κάποιους καθηγητές (14% των περιπτώσεων), σχετικά με τις δύο αυτές ερωτήσεις και την ουσία του να ζητείται να περιγράψουν μεμονωμένες στιγμές διδασκαλίας. Οι φέροντες αυτήν την άποψη υποστηρίζουν ότι η διδασκαλία είναι μία διαρκής και συνεχόμενη, αέναη διαδικασία που δε βασίζεται σε συγκεκριμένες απομονωμένες στιγμές, αλλά πρόκειται για μια γενικευμένη ενιαία κατάσταση. Ωστόσο, απαντούν στην ερώτηση.

Σε πρώτη φάση, επιχειρήθηκε κατηγοριοποίηση των στιγμών ικανοποίησης των διδασκόντων, βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών

τους ή των παραγόντων στους οποίους οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι οφείλονται.
Φαίνονται, λοιπόν, ότι οι ιδιαίτερα ικανοποιητικές στιγμές διδασκαλίας σχετίζονται με τα εξής:

- Μουσικό αποτέλεσμα της διδασκαλίας
- Σχέσεις - Συναίσθημα
- Μουσική πράξη – Εκτέλεση
- Αποδοτικότητα μέσων διδακτικής διαδικασίας
- Ανταπόκριση μαθητή
- Αυτενέργεια

Παρακάτω φαίνονται τα στατιστικά στοιχεία που προκύπτουν από τις απαντήσεις στις δύο ερωτήσεις (στην εικόνα 4).

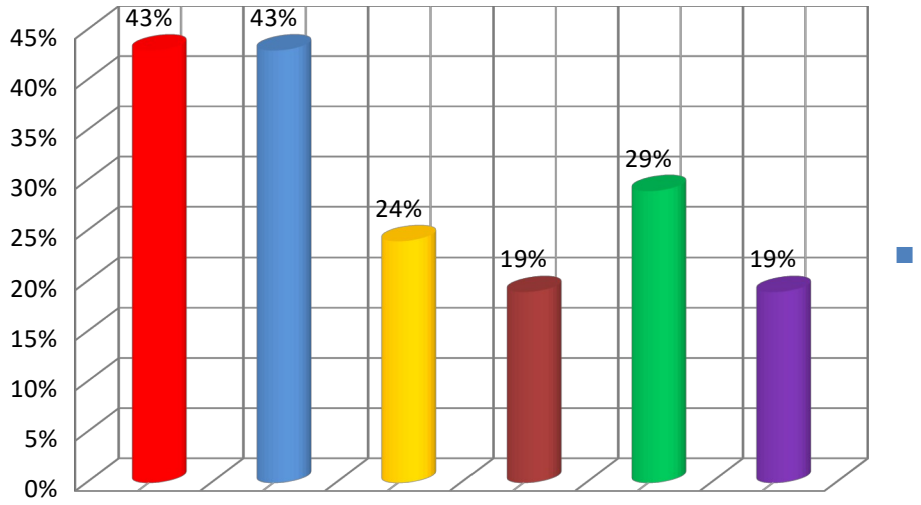

Εικόνα 4

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

Συγκεκριμένα, στο 43% των περιπτώσεων φαίνεται ότι η ικανοποίηση οφείλεται στην υλοποίηση του επιθυμητού αποτελέσματος. Ο μαθητής κατορθώνει να ξεπεράσει τις όποιες δυσκολίες του και, καθώς το αντικείμενο είναι τέτοιας φύσης, τα αποτελέσματα είναι εμφανή άμεσα. Ιδίως σε περιπτώσεις διδασκαλίας οργάνου, ή μονωδίας/χορωδίας, το

αποτέλεσμα *είναι* η σωστή εκτέλεση, και αφού η σωστή εκτέλεση είναι και το ζητούμενο, τότε η βελτίωση γίνεται αντιληπτή εκ του αποτελέσματος αυτοστιγμεί!

Όταν, με την καθοδήγηση του διδάσκοντα, ο μαθητής προσπαθεί, ξεπερνά τις δυσκολίες του και βελτιώνεται, τότε στο συγκεκριμένο ποσοστό διδασκόντων προκαλείται εκείνο το αίσθημα ικανοποίησης που κάνει τη διδασκαλία ξεχωριστή και αξέχαστη.

ΣΧΕΣΕΙΣ - ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Μια δεύτερη ομάδα διδασκόντων δίνει απαντήσεις που φανερώνουν, για ακόμη μια φορά, τη βαρύτητα των ανθρώπινων σχέσεων και των συναισθημάτων όσων εμπλέκονται στη διδακτική διαδικασία της μουσικής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στο 43% των διδασκόντων συναντάται η πεποίθηση ότι εφόσον δημιουργούνται θετικές σχέσεις μεταξύ μαθητή – δασκάλου, σχέσεις που ευνοούν την όλη διαδικασία της διδασκαλίας μέσω αλληλεπίδρασης, αυτομάτως μπορεί ο διδάσκων να νιώσει ότι το εγχείρημά του στέφθηκε με επιτυχία. Μάλιστα, υπήρξαν απαντήσεις στις οποιες περιγράφεται το πώς σε περιπτώσεις θετικής επίδρασης πάνω στο μαθητή, είτε στη φιλοσοφία του είτε στην επαγγελματική σταδιοδρομία του, (αναφέρθηκαν και τα δύο από τον ίδιο διδάσκοντα) γεννήθηκαν εμπειρίες και στιγμές που χαράχτηκαν στη μνήμη του διδάσκοντα που επέδρασε με τον τρόπο του πάνω στο διδασκόμενο. Αλλά και άλλοι διδάσκοντες, ακόμη και εκείνοι που δεν περιγράφουν μια παρόμοια μεμονωμένη στιγμή,στη γενικευμένη απάντησή τους αναλύουν το ζήτημα της ικανοποίησης που νιώθει κάποιος όταν ξέρει σίγουρα πως έχει προσφέρει με οποιοδήποτε τρόπο, η οποία είναι αναντίρρητα μεγάλη, πόσο μάλλον στις περιπτώσεις αυτών των ανθρώπων που έχουν αναλάβει αυτό ακριβώς το έργο. Στην ίδια κατηγορία περιλαμβάνονται και όσοι αισθάνονται την ικανοποίηση μέσα από τη συνεργασία με τους φοιτητές, μέσω, ίσως, ενός είδους συντονισμού. Όλοι συντονίζονται σε ένα πλέγμα εμπειρίας και γνώσης, γίνονται *ένα* και οι άρρηκτοι δεσμοί που δημιουργούνται σε τέτοιες καταστάσεις, πράγμα που συμβαίνει συχνά κατά τη διδασκαλία της

μουσικής, εγγυώνται το αίσθημα της ικανοποίησης.
Και αυτό όχι μόνο για το διδάσκοντα ,αφού το ποσοστό αυτό των διδασκόντων απολαμβάνει τέτοιες στιγμές και χάρη στα συναισθήματα που νιώθουν και μοιράζονται και οι ίδιοι οι διδασκόμενοι. Ικανοποίηση για την ανταμοιβή του κόπου τους, ευγνωμοσύνη για το διδάσκοντα και την προσφορά του, εκτίμηση για το αντικείμενο και το έργο τους, και απόλαυση της επιβράβευσης από τη μεριά του διδάσκοντα, σε τέτοιες στιγμές που χαρακτηρίζονται από τόσο έντονο πλούτο συναισθημάτων και ψυχική ανάταση, αναμφίβολα προκαλούνται εμπειρίες για να αναπολούν μαθητές και δάσκαλοι.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ - ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Σε άλλο, μικρότερο μέρος των διδασκόντων (24%), φαίνεται πως η μουσική πράξη / εκτέλεση, στο πλαίσιο συναυλίας σε πολλές περιπτώσεις, ή γενικώς ό,τι μαρτυρά παρουσίαση (ακόμη και με τη μορφή εργασιών στο πλαίσιο κάποιου μαθήματος) προκαλεί την ικανοποίηση σε στιγμές διδασκαλίας. Στις απαντήσεις τους οι διδάσκοντες αυτοί αποκαλύπτουν πως θυμούνται έντονα τέτοιες στιγμές “συναυλιακής” δράσης και δράσεων εκτός της αίθουσας διδασκαλίας, ίσως γιατί τότε οι μαθητές απελευθερώνουν την δημιουργική πλευρά τους. Ακόμη κι αν πρόκειται για εκτέλεση και μουσική πράξη χωρίς τον παράγοντα της δημιουργικότητας, οι διδάσκοντες ομολογούν ότι όταν στεφθεί με επιτυχία μια συναυλία, τότε επέρχεται η ηθική ικανοποίηση τόσο για το διδάσκοντα όσο και για το μαθητή.

ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Κάποιοι από τους συμμετέχοντες (19%), δε λησμονούν τις στιγμές εκείνες που οι μέθοδοι και τα μέσα που χρησιμοποίησαν κατά τη διδασκαλία τους αποδείχτηκαν ιδιαίτερα αποδοτικά, καθιστώντας άμεσα αντιληπτό το μήνυμα που θέλησαν τη δεδομένη στιγμή να περάσουν στους διδασκόμενους. Αναφέρουν μάλιστα τη χρησιμότητα μίας «σφαιρικότητας» κατά τη διδακτική διαδικασία, θεωρώντας ότι η προσφορά μίας πολύπλευρης, (και όχι αυστηρά μουσικο-επιστημονικής), οπτικής γωνίας, μία συνολική οπτική, μπορεί να βοηθήσει στη μεταδοτικότητα τους και την άμεση αντίληψη της διδασκαλίας τους. Και κάτι τέτοιο τους ικανοποιεί.

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ

Σαν συμπληρωματικό σχόλιο στην παραπάνω διαπίστωση έρχεται το 29% των περιπτώσεων, στις οποίες φαίνεται ότι προκαλείται ικανοποίηση σε στιγμές που υπάρχει ανταπόκριση από τη μεριά των μαθητών. Οι στιγμές που χαρακτηρίζονται από το έντονο ενδιαφέρον των μαθητών για συμμετοχή, για διερεύνηση, για δουλειά και αυτοβελτίωση, οι στιγμές που μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας βιώνουν όλοι μία «εμπειρία ροής», εντυπώνονται στη μνήμη των δασκάλων ως θετική ανάμνηση της διδασκαλίας τους.
Οι μαθητές από τη μεριά τους, σε τέτοιες καταστάσεις παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον για το περιεχόμενο του μαθήματος, έχουν βρει το κίνητρο ώστε να εμβαθύνουν στην όποια δράση τους, βρίσκονται σε εγρήγορση και στρέφουν αμέριστα την προσοχή τους προς το διδάσκοντα, με αποτέλεσμα να ανταποκρίνονται άμεσα, είτε αυτό σημαίνει μία επιτυχή εκτέλεση – ερμηνεία, είτε μία άμεση αντίληψη κατά την παράδοση του μαθήματος.

ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑ

Τέλος, υπάρχει και ένα 19% του συνόλου των συμμετεχόντων στην έρευνα, που ξεχωρίζει τις στιγμές εκείνες της διάδρασης και της επικοινωνίας. Όταν οι διδασκόμενοι δεν αποδέχονται παθητικά τις πληροφορίες αλλά συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία με

άμεσο και ειλικρινές ενδιαφέρον και υπάρχει διαλεκτική συνδιαλλαγή και διαδραστικό περιβάλλον, οι διδάσκοντες νιώθουν ικανοποίηση. Εκτός από την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία, αυτό που έκαναν οι μαθητές και φαίνεται να προκάλεσε όλα αυτά τα θετικά αποτελέσματα, ήταν η πρωτοβουλία, η αυτενέργεια. Οι διδάσκοντες έθεσαν τις βάσεις προτρέποντας τους μαθητές να αυτενεργήσουν, και οι διδασκόμενοι ανταποκρίθηκαν αναλαμβάνοντας δράση, και το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία στιγμών-εμπειριών που μέχρι σήμερα θυμούνται όλοι.

Ερώτηση 11
Υπάρχει κάποια στιγμή από τη ζωή σας ως μαθητής που τη θυμάστε ιδιαίτερα; Γιατί τη θυμάστε; Πώς αισθανόσασταν; Τι έκανε ο δάσκαλος; Δώστε μία περιγραφή.

Αυτό που διατυπώθηκε στην προηγούμενη ερώτηση, τώρα αντιστρέφεται. Στη ερώτηση 11 οι συμμετέχοντες καλούνται να ανακαλέσουν μία εμπειρία από τα δικά τους μαθητικά χρόνια και να περιγράψουν τι συνέβη από την πλευρά των ίδιων αλλά και των δασκάλων τους.
Οι σημερινοί πλέον διδάσκοντες απαντούν περιγράφοντας τις ιδιαίτερες μαθητικές στιγμές τους. Για ποιό λόγο, όμως, θυμούνται ακόμη και σήμερα αυτές τις στιγμές και τί τις καθιστά ιδιαίτερες;

Οι παράγοντες που επηρέασαν αυτές τις εμπειρίες, όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, είναι:

- Η σχέση / επικοινωνία δασκάλου – μαθητή (33%)
- Η έντονη ενασχόληση με το αντικείμενο (14%)
- Η έμπνευση (14%)
- Η ανακάλυψη νέων δρόμων σκέψης (14%)

Παρακάτω φαίνονται και τα στατιστικά στοιχεία των απαντήσεων στην εικόνα 5:

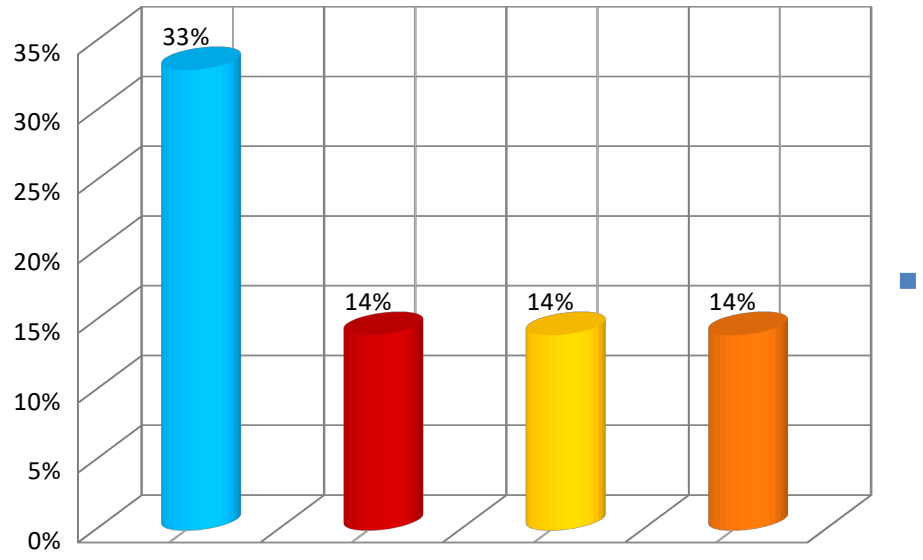

Εικόνα 5

Αναλυτικά, φαίνεται πως η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν ξεχνάει εκείνες τις φορές που η θετική στάση του δασκάλου τους απέναντί τους ήταν έκδηλη. Αρκετοί είναι οι διδάσκοντες (33% των συμμετεχόντων) που θυμούνται έντονα στιγμές από την νεαρή τους ηλικία στις οποίες τους ενθάρρυναν οι δάσκαλοί τους τότε, να σχηματίσουν τη γνώμη τους, τη "φωνή" τους, να μάθουν να την εκφράζουν ελεύθερα και ανοιχτά, να διαμορφώσουν το χαρακτήρα τους, κι έπειτα τους επιβράβευσαν για τη βελτίωση τους, όταν επετεύχθησαν οι στόχοι τους. Σε τέτοιες στιγμές υπήρξε όμορφη διάθεση και από τις δυο πλευρές, ένα όμορφο κλίμα, μία συνεχής αλληλεπίδραση κατά την οποία ο δάσκαλος προσφέρει και ο μαθητής "αρπάζει" ότι χρήσιμο μπορεί, μία καλή και υγιής σχέση συνεργασίας! Σε ένα τέτοιο όμορφο θετικό κλίμα διάδρασης, επικοινωνίας, ανταλλαγής ευχάριστων συναισθημάτων, και φυσικά, μίας συνεχούς αναγνώρισης και εκτίμησης να έπεται της επιτυχίας, δημιουργήθηκαν οι στιγμές που η θετικότητα, η ενθάρρυνση και η επιβράβευση του δασκάλου σκλάβωσαν το μαθητή. Είναι φανερό πως για αυτό το ποσοστό των ερωτώμενων οι αξέχαστες στιγμές δεν σχετίζονται με το αντικείμενο της διδασκαλίας αλλά ξεκάθαρα με την ανθρώπινη σχέση κι επικοινωνία μεταξύ δασκάλου – μαθητή.

Σε ένα ποσοστό κοντά στο 14% των συμμετεχόντων στην έρευνα υπάρχουν αναφορές ότι οι εμπειρίες που θυμούνται ως ξεχωριστές

συνέβησαν σε περιόδους έντονης ενασχόλησης με το μουσικό αντικείμενο, με τη μορφή πολύωρης μελέτης, προβών ή με τη συμμετοχή τους σε συναυλίες, ρεσιτάλ και παραστάσεις. Μέσω των μουσικών τους δράσεων, τις οποίες απόλαυσαν στο έπακρο, μπόρεσαν να αντιληφθούν την αγάπη για το αντικείμενό τους, επαναπροσδιόρισαν τους στόχους τους, βρήκαν την ταυτότητά τους, εκτίμησαν την τέχνη την οποία υπηρετούν, και αυτές τις τόσο σημαντικές στιγμές τις θυμούνται μέχρι και σήμερα.

Στο ίδιο ποσοστό απαντήσεων (14%) συναντάται ο παράγοντας της έμπνευσης στις περιγραφές των διδασκόντων. Αναφέρουν πως ο δάσκαλός τους, όντας απόλυτα αφοσιωμένος στην επιστήμη της τέχνης του και εκδηλώνοντας όλη του τη αγάπη προς αυτήν, ενέπνευσε με τον τρόπο του τον νεαρό μέλλοντα διδάσκοντα, και μάλιστα σε βαθμό που να επηρεάσει τη μετέπειτα δράση του.

Τέλος, αναφέρονται στιγμές (14% των διδασκόντων και πάλι) που έμειναν ως ιδιαίτερες και ξεχωριστές στο μυαλό τους λόγω της ανακάλυψης νέων δρόμων σκέψης από την πλευρά τους. Οι συγκεκριμένοι αποκαλύπτουν πως υπήρξαν κάποιες στιγμές στη μαθητική ζωή τους οι οποίες έγιναν η αιτία να αντιληφθούν, και αργότερα να ενστερνιστούν, μια νέα φιλοσοφία σχετικά με το αντικείμενό τους, μία νέα πραγματικότητα. Χάρη στη βοήθεια του δασκάλου τους συνειδητοποίησαν μια άγνωστη μέχρι τότε για αυτούς πτυχή της τέχνης τους, διεύρυναν τους ορίζοντές τους και υιοθέτησαν ένα νέο τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης τους έργου που ανέλαβαν ασχολούμενοι με την μουσική τέχνη.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Στο σημείο αυτό να τονιστεί πως υπήρξε και ένα ποσοστό συμμετεχόντων (29%) που δεν απάντησε στην συγκεκριμένη ερώτηση. Ένα μέρος από αυτούς επεξήγησε τους λόγους και διαπιστώνεται με άμεσο τρόπο ότι δημιουργήθηκαν αρνητικές εμπειρίες στο μαθητή σε περιπτώσεις που η διδασκαλία χαρακτηριζόταν από υπερβολική και άνευ ουσίας αυστηρότητα, όπως επίσης και σε περιπτώσεις που ο τρόπος διεξαγωγής του μαθήματος ήταν ανέμπνευστος και διεκπαιρεωτικός.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσω της έρευνας αυτής, αποκαλύφθηκαν στοιχεία που σύμφωνα με την γνώμη των καθηγητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, χαρακτηρίζουν τον καλό δάσκαλο αλλά και καθιστούν στιγμές διδασκαλίας και μάθησης ξεχωριστές και αξέχαστες.

Παρόλο που η ανάλυση για την διεξαγωγή των συγκεκριμένων πορισμάτων από την έρευνα ήταν λεπτομερέστατη, με την διάκριση διαφόρων κατηγοριών/υποκατηγοριών, με την ένδειξη στατιστικών στοιχείων για κάθε νέο παράγοντα που προέκυπτε και επηρέαζε την ουσία της διδακτικής διαδικασίας, εάν κανείς παρατηρήσει τη συνολική εικόνα, θα συνειδητοποιήσει πως *όλα* όσα αναφέρουν οι διδάσκοντες που συμμετείχαν στην έρευνα συνδέονται μεταξύ τους. Το ένα στοιχείο που κάποιος παραθέτει ως την αλήθεια του και ως την πραγματικότητα που βιώνει καθημερινά, οδηγεί με κάποιο τρόπο σε ένα άλλο στοιχείο της διδασκαλίας και της πραγματικότητας κάποιου άλλου!

Έτσι, οι διδάσκοντες, έχοντας στο μυαλό τους κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που θεωρούν χρήσιμο να έχουν κατά την διδακτική τους πορεία ώστε να είναι αποτελεσματικοί στο λειτούργημά τους, επιδιώκουν μια συνεχή εξέλιξη των παραγόντων που καθορίζουν την ιδιότητα τους ως δάσκαλοι (και άνθρωποι). Οι παράγοντες αυτοί αφορούν είτε το επιστημονικό κομμάτι της διδασκαλίας τους, όπως είναι οι γνώσεις και η μετάδοσή τους, είτε προσδίδουν έναν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα στην εκπαιδευτική διαδικασία που ακολουθούν. Τους απασχολούν, επομένως, και θέματα που αφορούν την προσέγγιση του μαθητή/φοιτητή ως άτομο και τη βοήθεια που μπορούν να του προσφέρουν, με άμεσο ενδιαφέρον για προβληματισμούς όπως *ποιο είναι το πρόβλημα του μαθητή , πώς θα λυθεί, πώς θα εμπνευστεί για περισσότερα, πώς θα εκδηλωθεί, πώς θα εκφραστεί.*

Όλες οι παραπάνω σκέψεις υπάρχουν σήμερα στο μυαλό των διδασκόντων, για να φτάσουν όμως σε αυτό το σημείο, να έχουν καταλήξει στα συμπεράσματά τους σχετικά με τη διδασκαλία τους και από τι θα έπρεπε αυτή να χαρακτηρίζεται, έχουν περάσει στάδια, τα οποία μας περιγράφουν και *εδώ* φαίνεται το πόσο και πώς όλα συνδέονται! Κατά τη διάρκεια της μουσικής πορείας τους, ασχολούμενοι με το μουσικό αντικείμενό τους, πέρασαν στιγμές που όσα ανακάλυψαν

τους βοήθησαν δίνοντας τους τα εφόδια και την απαραίτητη έμπνευση να διαμορφώσουν αυτό που τους χαρακτηρίζει σήμερα ως άτομα και δασκάλους. Και τώρα που οι ίδιοι βρίσκονται στη θέση να διδάξουν, προσπαθούν να δημιουργήσουν τις ίδιες εμπειρίες στους μαθητές τους, με τον δικό τους τρόπο και χρησιμοποιώντας στοιχεία της δικής τους προσωπικότητας. Ακόμη, όπως είναι φυσικό, τους απασχολούν πρακτικά ζητήματα της διδασκαλίας τους (το αποτέλεσμά της, ο τρόπος και τα μέσα που χρησιμοποιεί).

Ωστόσο, αυτό συμβαίνει παρόλο που έχουν συνειδητοποιήσει πως αυτά που έχουν χαραχτεί στη μνήμη τους μέχρι και σήμερα από όσα έχουν ζήσει κατά την ενασχόλησή τους με τη μουσική δεν είναι οι πρακτικές, τεχνικές λεπτομέρειες. Είναι οι στιγμές εκείνες της έμπνευσης, της δημιουργίας, της μουσικής πράξης με τα επακόλουθά της (συγκίνηση, αγάπη, εκτίμηση), και πολλές τέτοιες στιγμές βιώνουν και τώρα ως διδάσκοντες. Αξίζει να αναρωτηθεί κανείς μελετώντας όλα τα στοιχεία που παρατίθενται στην έρευνα, εάν αυτή είναι η πραγματικότητα, ή ακόμη και η ουσία, της μουσικής διδασκαλίας. Φαίνεται πως πρόκειται για κάτι που πιθανότατα θα συμβαίνει συνεχώς, κάθε φορά που θα έρχονται σε επαφή άνθρωποι για να ασχοληθούν με αυτή τη μορφή τέχνης.

Παράρτημα 1

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ - Τριτοβάθμια 2016

Όνομα (προαιρετικά):

1. Διδάσκετε Μουσική; Αν ναι, πόσον καιρό (μήνες , χρόνια) διδάσκετε;

2. Ποιο είναι το ηλικιακό εύρος των μαθητών που διδάσκετε;

3. Πόσες ώρες τη μέρα / μέρες τη βδομάδα διδάσκετε;

4. Τι είδος μουσικής διδάσκετε;

5. Πού διδάσκετε;

6. Τι χαρακτηρίζει, κατά τη δική σας προσωπική γνώμη, τον καλό δάσκαλο;

7. Ποιο πιστεύετε ότι είναι το πιο δυνατό σας σημείο ως δάσκαλος;

8. Τι θα θέλατε να κάνετε καλύτερα ως δάσκαλος / τι θα θέλατε να βελτιώσετε στον εαυτό σας;

9. Περιγράψτε μια στιγμή δικής σας διδασκαλίας που θυμάστε ως ιδιαίτερα ικανοποιητική. Τι κάνατε και πώς νιώθατε;

10. Τι έκαναν οι μαθητές; Ποιο ήταν το μουσικό αντικείμενο / περιεχόμενο; Γιατί νομίζετε ότι θυμάστε ακόμα αυτή τη στιγμή;

11. Υπάρχει κάποια στιγμή από τη ζωή σας ως μαθητής που τη θυμάστε ιδιαίτερα; Γιατί τη θυμάστε; Πώς αισθανόσασταν; Τι έκανε ο δάσκαλος; Δώστε μια περιγραφή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[1] Brimhall, J. (2014). «Characteristics of music teachers who effectively promote social capital: A literature review». *Update: Applications of Research in Music Education*, *33*(1), 42-48.

[2] Brown, N., Morehead, P., & Smith, J. B. (2008). «... But I Love Children: Changing Elementary Teacher Candidates' Conceptions of the Qualities of Effective Teachers». *Teacher Education Quarterly*, *35*(1), 169-183.

[3] Davis, V. W. (2010). «An exploratory study of secondary school pupils' perspectives regarding the student teachers in their music classrooms» *Journal of Music Teacher Education*, *19*(2), 73-88

[4] Duke, R. A., & Simmons, A. L. (2006). «The nature of expertise: Narrative descriptions of 19 common elements observed in the lessons of three renowned artist-teachers». *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 7-19.

[5] Kelly, S. N. (2008). «High school instrumental students' perceptions of effective music student teacher traits» *Journal of Music Teacher Education*, *17*(2), 83-91.

[6] Laursen, P. F. (2005). «The authentic teacher» In *Teacher professional development in changing conditions* (pp. 199-212).

[7] Leung, B. W., & Wong, P. W. Y. (2005). «Matching music teacher's self conception with students' perception on teaching effectiveness in an unfavourable secondary classroom context» *Revista Electrónica Complutense de Investigación en Educación Musical*, *2*(1), 94-128

[8] Madsen, K., & Cassidy, J. W. (2005). «The effect of focus of attention and teaching experience on perceptions of teaching effectiveness and student learning» *Journal of Research in Music Education*, *53*(3), 222-233.

[9] Minor, L. C., Onwuegbuzie, A. J., Witcher, A. E., & James, T. L. (2002). «Preservice teachers' educational beliefs and their perceptions of characteristics of effective teachers». *The Journal of Educational Research*, *96*(2), 116-127.

[10] Silveira, J. M. (2014). «The perception of pacing in a music appreciation class and its relationship to teacher effectiveness and teacher intensity» *Journal of Research in Music Education*, *62*(3), 302-318

[11] Teachout, D. J. (1997). «Preservice and experienced teachers' opinions of skills and behaviors important to successful music teaching» . *Journal of Research in Music Education*, *45*(1), 41-50

[12] Teachout, D. J. (2001). «The relationship between personality and the teaching effectiveness of music student teachers» . *Psychology of Music*, *29*(2), 179-192.

[13] Vialle, W., & Tischler, K. (2005). «Teachers of the gifted: A comparison of students' perspectives in Australia, Austria and the United States» *Gifted Education International*, *19*(2), 173-181.

[14] Voss, R., & Gruber, T. (2006) «The desired teaching qualities of lecturers in higher education: means and analysis». *Quality Assurance in Education*, *14*(3), 217-242.